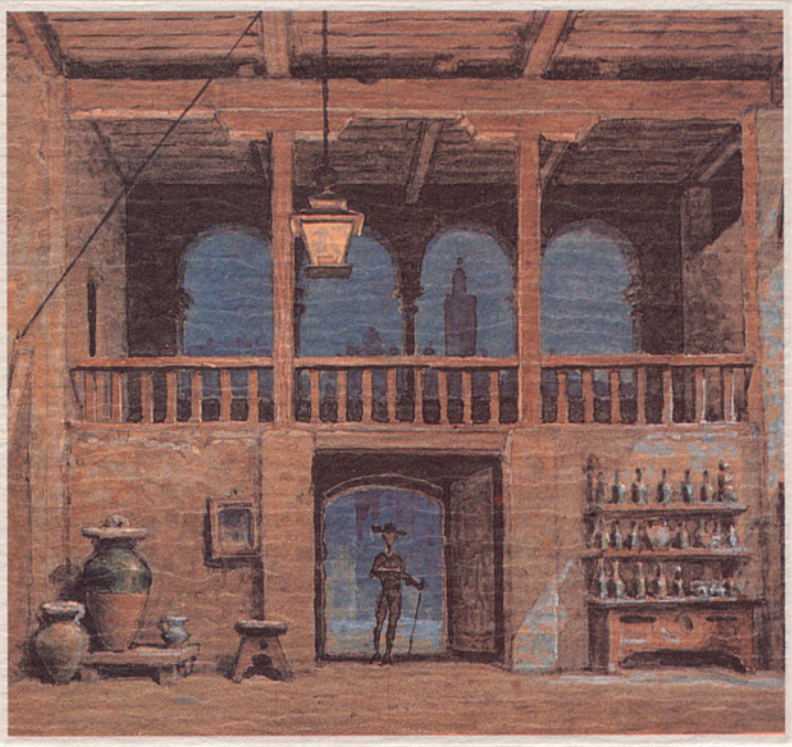

I Lombardi

GRAN TEATRE DEL LICEU

GRAN TEATRE DEL LICEU

Temporada 92-93

CONSORCI DEL GRAN TEATRE DEL LICEU

Generalitat de Catalunya
Ajuntament de Barcelona
Ministerio de Cultura
Diputació de Barcelona
Societat del Gran Teatre del Liceu

Prima voce.

CRONOMETRO ROLEX DAY-DATE EN ORO DE 18 QUILATES. ESFERA Y BISEL ENGARZADOS DE BRILLANTES.

Oro Rolex. El metal más precioso y el reloj más preciso. Al unísono, en una joya que va más allá del tiempo. Una forma única de brillar. El latido más exclusivo. Música para quienes entienden el idioma de los símbolos.

ROLEX
of Geneva

J.ROCA **Joyero.** Paseo de Gracia, 18. BARCELONA

Boutique Diagonal, 580. BARCELONA

Òpera Estatal d'Hongria

I Lombardi

Drama líric en quatre actes
Text de Temistocle Solera
Música de Giuseppe Verdi

Estrenada l'11 de febrer de 1843 al Teatro alla Scala de Milà
Estrenada el 27 de maig de 1848 al Gran Teatre del Liceu

Funció de Gala
Dilluns, 19 d'octubre, 21 h., funció núm. 22, torn A

Dijous, 22 d'octubre, 21 h., funció núm. 24, torn B
Dissabte, 24 d'octubre, 21 h., funció núm. 26, torn C

En harmonia amb el Liceu.

Iberia patrocina la temporada.

Aquest any, més que mai,
IBERIA dóna suport
a la música i als afeccionats
al "bel canto".
Perquè, un any més, IBERIA
serà al Gran Teatre
del Liceu.

IBERIA

Grupo INI

Òpera Estatal d'Hongria

I Lombardi

Arvino	**József Hormai** (19 i 24)
	István Rozsos (22)
Pagano	**Kolos Kóvats** (19)
	István Berczelly (22 i 24)
Viclinda	**Mária Ardó**
Giselda	**Márta Szúcs** (19 i 24)
	Etelka Csavlek (22)
Pirro	**Péter Fried**
Un cavaller	**Ferenc Gerdesits**
Acciano	**Sándor Egri**
Oronte	**Tamás Daróczy** (19 i 24)
	Ge Yi (22)
Sofia	**Klári Jász**

Director d'orquestra	**Ferenç Nagy**
Direcció d'escena	**András Mikó**
Escenografia	**Gábor Forray**
Vestuari	**Peter Makai**
Servei de sabateria	**Valldeperas, Barcelona**
Servei de perruqueria	**Damaret, Barcelona**
Producció	**Òpera Estatal d'Hongria**

Serveis tècnics de l'Òpera Estatal d'Hongria i del Gran Teatre del Liceu

ORQUESTRA I COR DE L'ÒPERA ESTATAL D'HONGRIA

Amb la col·laboració de la
MÚSICA DEL GOVERN MILITAR DE BARCELONA
Comandant Director: **Eloy García**

Materials musicals **Ricordi & Co., spa, Milà**

Contingut argumental

Lloc de l'acció: Milà, Antioquia i rodalies de Jerusalem.
Època: any 1099.

ACTE I

La venjança

Plaça davant de la catedral de Milà

«Era Viclinda una donzella gentil,
bella i amb una aura amorosa fragant;
en la seva joventut més rica i bella
(Pagano) ambicionava tenir-la com a esposa.
Però l'ànima innocent de Viclinda
s'enamorà d'Arvino i es casà amb ell;
Pagano, menyspreat, sobre el seu pit furiós
jurà prendre una venjança hòrrida.
Un dia (quan sonava l'hora dels morts)
els esposos anaven a l'església,
quan de sobte aquella mal ànima
ferí el germà per totes les bandes;
després, vagabund, solitari i proscrit,
va córrer a pregar als llocs sants.
Fa ja molts anys que plora el seu delicte;
ara se li ha concedit tornar amb els seus».

(Temistocle Solera, *I Lombardi*. Acte I. Escena I)

Pagano, enamorat de la seva cunyada Viclinda, havia intentat matar Arvino, el seu germà. Ara, després d'uns anys d'expiació a Terra Santa, li ha estat permès el retorn i es troba davant la catedral de Sant Ambròs, a Milà, on mostra el seu penediment i rep el perdó d'Arvino. Encara, però, desitja una venjança i mentre hom anuncia que Arvino ha estat escollit com a cap dels llombards que han de partir cap a la Croada, trama amb Pirro un pla per tornar a atemptar contra el seu germà.

Galeria del palau de Folco, pare d'Arvino i de Pagano

Arvino sospita que el penediment de Pagano no és sincer i decideix no passar la nit amb Viclinda, la protecció de la qual i la de la filla Giselda confia al seu pare. Giselda prega la protecció divina. Poc després, quan tothom ha marxat, Pagano s'introdueix a les estances de Viclinda i al cap de pocs instants surt amb l'espasa ensangonada i arrossegant la dona, que crida desesperada l'espòs. Aquest arriba i Pagano s'adona que ha matat el seu pare. Arvino es llença contra ell, però és frenat pels seus partidaris. Pagano haurà de pagar en vida el seu crim.

ACTE II

L'home de la caverna

Una sala en el palau d'Acciano, a Antioquia

Giselda, la filla d'Arvino, és presonera dels musulmans a Antioquia, on només té un confort: l'amor d'Oronte, fill del «tirà» Acciano, el qual, tot seguint l'exemple de la mare Sofia, pensa en la conversió al cristianisme.

Un paratge muntanyós, on hi ha una caverna

A prop de la ciutat viu, en una gruta, un ermità que fa penitència i al qual s'adreça, amb vestimenta musulmana, Pirro, que voldria ser perdonat per haver ajudat un parricida i haver renegat la seva religió. Quan l'ermità coneix que Pirro té la custòdia de la ciutat d'Antioquia, sent una gran satisfacció i li assegura que Déu el perdonarà si obre les portes de la ciutat infidel als croats. Aquests arriben, amb Arvino al capdavant, i, amb l'ajut de l'ermità, envaeixen Antioquia.

Recinte de l'harem, al palau d'Antioquia

Giselda creu que el pare ha matat el seu estimat Oronte i no el vol abraçar, enfurismada contra els croats, motivats, segons ella, no per l'ardor religiós, sinó per la set de riquesa. Arvino, escandalitzat, voldria gairebé matar la filla blasfema, però és aturat per l'ermità, el qual justifica la noia, que parla destrossada pel dolor.

ACTE III

La conversió

La vall de Josafat

Giselda no trobava la pau en les tendes dels llombards, de les quals ha fugit, sempre amb el pensament posat en Oronte. Però el jove no ha mort, com hom pensava, i es fa present, amb vestimenta de croat, per poder abraçar Giselda una darrera vegada, abans de seguir el seu destí de fill dels vençuts. Giselda no el vol abandonar i fuig amb ell.

La tenda d'Arvino

Hom ha descobert la fugida de Giselda amb Oronte i Arvino palesa la seva fúria. Sembla que l'ermità ha sortit darrera els fugitius, però la fúria d'Arvino augmenta quan hom li diu que han vist Pagano prop de les tendes croades. Arvino surt de la tenda, disposat a combatre Pagano.

Interior d'una gruta, a la riba del Jordà

La fugida de Giselda i d'Oronte fineix a la riba del Jordà, perquè Oronte ha estat ferit de mort i no pot seguir. Giselda es desespera davant un cel que la desposseeix de l'únic bé que li havia estat concedit en una vida turmentada. L'ermità arriba a temps per dir als joves que esperin una felicitat eterna en el futur i bateja Oronte, que mor en els braços de Giselda

ACTE IV

El Sant Sepulcre

La gruta de l'ermità, prop de Jerusalem

Giselda, a la gruta de l'ermità, delira i té una visió: Oronte, des del cel, la conforta i també li augura dies millors pels llombards, alhora que li diu que vagin al riu que farà propícia la victòria, després d'una sequera perllongada.

Una tenda llombarda, prop del sepulcre de Raquel

Croats i pelegrins demanen la protecció divina. Tot seguit Arvino, Giselda i l'ermità diuen que tots vagin al riu, les aigües del qual calmaran la set que ha afeblit els croats.

La tenda d'Arvino

El miracle s'ha acomplert: els llombards han recobrat les forces i han tornat al setge de Jerusalem. Durant una batalla heroica, l'ermità ha estat greument ferit i és transportat a la tenda d'Arvino, el qual confessa que és el seu germà Pagano. En els darrers moments d'aquest, Arvino l'abraça i el moribund demana, consolat, que obrin la tenda. Els dos germans i Giselda veuen com Jerusalem ha estat conquerida pels croats.

I Lombardi alla prima Crociata i els cors d'en Manzoni

> Era un coro del Verdi; il coro a Dio
> là de'Lombardi miseri assetati;
> quello: O Signore, dal tetto natio,
> che tanti petti ha scossi e inebriati
> (C. Giusti, *Sant'Ambrogio*, 1846).

Després de l'èxit de la representació de *Nabucco* a La Scala de Milà (9 de març de 1842) –en són testimoni les seves cinquanta-set funcions, rècord absolut del teatre milanès–, l'11 de febrer de l'any següent Giuseppe Verdi va estrenar en aquella mateixa seu *I Lombardi alla prima Crociata*. L'òpera va obtenir un triomf semblant al de *Nabucco*. Especialment el cor de la tercera escena del quart acte, «O Signore, dal tetto natio», va commoure vivament els espectadors d'aleshores, com ho demostren els versos de Giuseppe Giusti citats a l'epígraf. I així, després del famós «Va pensiero» de *Nabucco*, Verdi es consolidava com el rei dels cors, fama que el va acompanyar al llarg de tota la vida, nodrida per les successives aportacions de cors cèlebres amb les quals va embellir òperes com *Ernani, Il Trovatore, Macbeth, Aida, Don Carlo* i *Otello*.

L'èxit dels cors verdians desmentia clamorosamrnt tot el que August W. Schlegel afirma a la tercera de les lliçons que sobre literatura dramàtica va donar a Viena el 1808, publicades l'any següent a Heidelberg (*Vorlesungen über dramatische Kunst und Literatur*): «Amb el renaixement de l'estudi de l'antiguitat, alguns poetes moderns, i també poetes de primera fila, van provar d'introduir el Cor a les seves obres, però sense tenir una idea precisa ni, encara menys, una idea activa del seu objectiu. I atès que la nostra dansa i la nostra música no estan fetes per al Cor –al qual, d'altra banda, tampoc se li pot assignar un lloc en els nostres teatres–, l'intent per convertir-ho en una cosa comuna a nosaltres molt difícilment podrà resultar un bell efecte». L'obra del gran estudiós alemany es va difondre molt ràpidament per tot Europa gràcies a la traducció francesa publicada el 1814 per Paschoud a Paris-Ginebra; d'aquesta versió, que conté alguns errors, depenen les

traduccions a altres llengües, com la italiana a cura de G. Gherardini, impresa a Milà el 1817 (el 1844 se'n va publicar, també a Milà, una segona edició revisada). Les lliçons schlegelianes van ser considerades la Bíblia de l'estètica romàntica, una mena de llibre de text per als intel·lectuals i artistes.

Verdi musicà els versos corals que va trobar en els llibrets de Temistocle Solera, el primer poeta dramàtic amb el qual col·laborà. En efecte, després de reelaborar el text d'*Oberto, conte di San Bonifacio* (1839), obra del periodista Antonio Piazza, Solera va escriure *Nabucco, I Lombardi, Giovanna d'Arco* (1845) i *Attila* (1846). En quina autoritat es va basar, però, per gosar transgredir el precepte schlegelià?

Alessandro Manzoni (1785-1873), l'autor de *I promessi sposi* (1827), novel·la que l'afermà com un dels més importants escriptors romàntics, s'havia fet famós amb algunes poesies i, sobretot, amb dues tragèdies, *Il Conte di Carmagnola* (1820) i *Adelchi* (1822). En elles apareixen cors amarats d'esperit patriòtic que ben aviat es van difondre per tota Itàlia. Aquests són el cor que comença «S'ode a destra uno squillo di tromba» a *Il Conte di Carmagnola* (entre el segon i el tercer acte) i el que comença «Dagli atrii muscosi, dai Fori cadenti» a *Adelchi* (entre el tercer i el quart acte).

Un cor, en forma d'oda, particularment cèlebre és l'anomenat «Compianto per la morte di Ermengarda», que comença «Sparsa le trecce morbide» i que es troba entre la primera i la segona escena del quart acte d'*Adelchi*; representa, de fet, una de les joies de la riquíssima literatura romàntica italiana. Amb l'indispensable permís de l'atent compositor, Solera va imitar els tres cors de manera inequívoca per tal que els espectadors en tinguessin plena consciència. Aquest era el missatge patriòtic que Manzoni, mitjançant la música de Verdi, transmetia al poble italià per infondre-li l'ànim necessari per combatre l'enemic opressor i obtenir la llibertat de la pàtria (que després de llargues i dures guerres d'independència, els italians conqueriren el 17 de març de 1861, Diumenge de Passió, amb la proclamació del Regne d'Itàlia).

Així doncs, tot i que més endavant veurem que Solera va basar-se en un poema de Tommaso Grossi, s'inspirà en els cors de Manzoni, també pel que fa a la mètrica. Vegem-ho en els següents exemples:

I Lombardi

Coro interno di Claustrali
(atto 1, scena 3)

A te nell'ora infausta
dei mali e del riposo,
dal fortunato *claustro*
sorge un *pregar* pietoso:
alle tue fide *vergini*
apri ne'sogni il ciel.

Coro di celesti
(atto 4, scena 2)

Componi, o cara vergine,
alla letizia il viso.

Tutti
(atto 2, scena 5)

Stolto Allah... sovra il capo ti piomba
già dell'ira promessa la piena:
santa voce per tutto *rimbomba,*
proclamante l'estremo tuo dì.

Adelchi

Cessa il compianto: unanime
s'innalza una *preghiera*
(...)
Ahi!, nelle insonni tenebre,
per *claustri* solitari,
tra il canto delle *vergini,*
ai supplicati altari,
sempre al pensier tornavano
gl'irrevocati dì.

Muori e la faccia esanime
si *ricomponga* in pace.

Il Conte di Carmagnola

S'ode a destra uno squillo di tromba,
a sinistra risponde uno squillo;
d'ambo i lati calpesto *rimbomba*
da cavalli e da fanti il terren.

El famós cor de l'acte quart, escena tercera, a més, té com a font la poesia manzoniana, concretament l'oda *Marzo 1821,* escrita en decasíl·labs (el decasíl·lab és un vers amb un fort ritme anapèstic que imita el galop del cavall), igual que el cor del *Conte di Carmagnola*:

I Lombardi

O Signore, dal tetto natio,
ci chiamasti con santa promessa;
noi siam corsi all'invito d'un pio,
giubilando per l'aspro sentier.
Ma la fonte avvilita e dimessa
hanno i *servi* già baldi e valenti!
Deh! non far che ludibrio alle genti
sieno, Cristo, i tuoi fidi guerrier!

Marzo 1821

Soffemati sull'arida sponda,
volti guardi al varcato Ticino,
tutti assorti nel nuovo destino,
certi in cor dell'antica virtu,
han giurato: non fia che quest'onda
scorra più tra due rive straniere,
non fia loco ove sorgan barriere
tra l'Italia e l'Italia mai più.

Storia delle Crociate.
Gravat de G. Doré (1832-1883)

En els mots de Solera ressona l'altre cor d'*Adelchi*:

> Dagli atrii muscosi, dai Fori cadenti,
> dai boschi, dall'arse fucine stridenti,
> dai solchi bagnati da *servo* sudor,
> un volgo disperso repente si desta
> (...)
> dai guardi dubbiosi, dai pavidi volti,
> qual raggio di sole da nuvoli folti,
> traluce de'padri la fiera virtù.

Els croats recorden la seva pàtria («O fresch'aure volanti sui vaghi/ ruscelletti dei prati lombardi») igual que el poble Manzoni («A torne, di terra passarono in terra,/ canatndo giulive canzoni di guerra,/ ma i dolci castelli pensando nel cor»).
Deixant de banda els cors –d'inspiració clarament manzoniana, com ja hem vist–, el tema de *I Lombardi alla prima Croaciata* és tret del poema homònim de Tommaso Grossi (1790-1853), publicat a Milà l'any 1826. Es tracta d'un poema èpic format per quinze cants en octaves. Per tal de fer-nos una idea de la seva magnitud cal pensar només que està format per 10.440 versos, és a dir, l'obra és 544 versos més llarga que l'*Eneida* de Virgili. Tal com diu el títol, s'hi narra la conquesta de Jerusalem per part dels croats sota el comandament de Godofred de Bouillon durant la primera Croada (1099). És el mateix argument del poema de Torquato Tasso (1544-1595), *Gerusalemme liberata* (1575), una de les obres mestres de la literatura italiana. Manzoni ja havia anunciat a *I promessi sposi* l'obra de Grossi, la qual cosa havia despertat molta expectativa entre els lectors. Però quan finalment va veure la llum, va produir una gran decepció i no faltaren crítiques ferotges. A l'obra no hi ha cap rastre de patriotisme ni d'exaltació de la croada. És més, els croats són definits com «el malvat exèrcit de Crist» («la mala oste di Cristo»: cant XI, octava 74, v. 2), niu de serps i escenari de contínues lluites internes per assolir el poder, i l'autor no s'estalvia crues descripcions de les infàmies comeses pels guerrers cristians durant la presa de Jerusalem: bàrbars degollaments de dones, vells i nens, violacions i robatoris indiscriminats (cants XIV i XV: vegeu l'edició de les *Opere poetiche* de T. G. a cura de Raffaele Sirri , Nàpols, 1972). Al mig de tanta barbàrie destaca la

figura de Giselda, filla d'Arvino, cap del croats llombards, que s'enamora de Saladino, fill d'Acciano, rei d'Antioquia, ciutat conquerida i saquejada pels croats. A la *Gerusalemme liberata,* a més, Erminia, filla de Cassano, rei d'Antioquia, s'enamora de l'heroi cristià Tancredi (cant VI). Així doncs, a l'obra de Grossi trobem una inversió molt significativa: és una cristiana qui s'enamora d'un infidel i no a l'inrevés, com haurien preferit els lectors occidentals, i és per això que, en l'esperit, el llibret de Solera, tan amarat de patriotisme, separa clarament de la seva font. Hi ha, però, altres variants significatives: en el poema de Grossi Giselda mor abans de la presa de Jerusalem; en el de Solera, en canvi, la noia viu fins al final i amb la seva bondat cristiana contribueix a la reconciliació entre el seu pare Arvino i l'oncle parricida Pagano, el qual ha expiat la seva culpa fent vida d'ermità i lluitant contra els infidels, essent ferit de mort. També canvia el nom del fill del rei d'Antioquia: el Saladino de Grossi passa a ser Oronte en el llibret de Solera. En els versos de Solera trobem ecos de Dante, de Petrarca i dels stilnovistes, que denoten la profunda cultura humanista de l'autor. Hi ha fins i tot una cita mozartiana: en el cor de la primera escena del primer acte, els homes descriuen així la bellesa de Viclinda, la dona d'Arvino estimada també per Pagano i per la qual comet el parricidi:

> Era Viclinda –gentil donzella,
> vaga e fragante– d'*aura amorosa*.

L'expressió «aura amorosa» recorda l'ària de Ferrando a l'escena tretzena del primer acte de *Così fan tutte* de Da Ponte-Mozart, la famosa «Un'aura amorosa». No hi falta tampoc una citació de Tasso:

I Lombardi	*Gerusalemme liberata*
Acte 3, escena 1	Cant VI, octava 104, v. 2
O belle, a questa misera, tende lombarde, addio.	O belle agli occhi miei lende latine.

Per tot això, cal considerar el llibret de Solera com a obra original. Verdi va intervenir en la seva redacció –com era habitual en ell– proposant talls, suggerint afegiments i fins i tot escrivint alguns versos. En efecte, hi ha testimonis que Verdi va escriure aquests versos d'Oronte a l'escena tercera del tercer acte:

Sàra l'urlo della jena
la canzone dell'amore.

Els dos versos van provocar l'entusiasme de Solera, que va abraçar el compositor (E. Checchi, *Verdi*, N. E., G. Barbera Editore, Florència, 1926, pàg. 52).

Tot i que es van produir alguns conflictes entre el poeta i el compositor, quasi totes les dissensions acabaven compostes. I dic quasi perquè Verdi refusà posar música a la primera escena del quart acte. En qualsevol cas, però, pot parlar-se certament d'una feina en comú.

Per una millor comprensió de la música verdiana cal considerar en la seva justa mesura la gènesi dels llibrets, cosa que habitualment no fan els crítics, els quals demostren un menyspreu preconcebut i sense fonament del text respecte a la música, quan, de fet, en el text literari conflueixen les idees i les aspiracions de l'època, a més de les de l'autor, que tenen el poder d'inspirar el músic per a la creació.

Un fet demostra que Verdi creia fermament en el contingut patriòtic del llibret: l'escena primera del tercer acte, que té lloc a la vall de Josafat, no va agradar al cardenal Gaismuck, arquebisbe de Milà i parent de la família imperial austríaca. El prelat va trobar que aquesta ubicació era un sacrilegi i va fer pressió sobre el cap de la policia per tal que ordenés la seva supressió. El funcionari de l'ordre públic, Torresani, va intentar inútilment induir el músic a respectar la voluntat de l'alt prelat, però Verdi no va cedir: l'òpera es representava tal com estava o no es representava. El policia, convençut per Solera i per l'empresari Merelli, va assumir la responsabilitat de la representació i sembla que va dir: «No podrà mai dir-se que jo he destruït l'obra d'un artista que promet tant de si» (E. Checchi, op. cit., pàg. 66).

L'escena inculpada conté un cor bellíssim «Gerusalem... Gerusalem». No hi ha cap dubte –i així ho devia entendre també l'arquebisbe– que en Jerusalem es reconeix la ciutat de Milà en poder dels opressors estrangers. Cal recordar, a més, que l'any 1831 el jove Verdi havia musicat les *Lamentazioni di Geremia* per a les funcions de la Setmana Santa (C. Gatti, *Verdi*, Mondadori, Milà, 1950, 1981, pàg. 35). Verdi tenia gravat a la memòria el tema del plany per l'infeliç destí de Jerusalem. En el cor

«Gerusalem... Gerusalem» es llegeix:

Deh, per i luoghi che veder n'è dato,
e *di pianto bagnar*
possa nostr'alma coll'estremo fato
in grembo a Dio volar!

Ara bé, a la *Lamentazione prima* de Jeremies en la traducció d'Evasio Leone (1765-1821), tornada a publicar el 1828 («Il Cantico de'Cantici e le Lamentazioni di Geremia recate versi italiani da Evasio Leone carmelitano», Tipografia Sormani, 1828) trobem:

Fra il tetro orror notturno
bagna di pianto il sen;
d'affanno il di vien meno,
e cerca invan pietà.

No seria estrany, doncs, que el mateix Verdi hagués intervingut directament en la redacció de l'escena inculpada.

El compositor va vèncer la seva particular batalla contra la censura i l'òpera es va estrenar a La Scala l'11 de febrer de 1843 amb un èxit clamorós. Se'n feren vint-i-set representacions. El seu amarat esperit patriòtic va fer que pocs mesos després (26. XII. 1843) es representés davant del gran rei liberal Carles Albert i de la família reial piemontesa al Teatro Regio de Torì, ciutat bressol del Risorgimento i futura capital del Regne d'Itàlia, fent-se'n trenta-dues funcions, set més de les vint-i-cinc previstes. (v: «Il Teatro Regio di Torino. 1740 199. L'arcano incanto a cura di Alberto Basso», Electa, Milà, 1991, pàg. 370).

Olimpio Musso

A PIONNER NOMÉS ENTENEM LA PERFECCIÓ EN TERMES DE PROGRÉS. D'EVOLUCIÓ. DE TECNOLOGIA. PER AIXÒ NO ENS CONFORMEM AMB L'EXTRAORDINÀRIA NITIDESA D'IMATGE DELS NOSTRES TELEVISORS I VÍDEOS. NI AMB LA PURESA I QUALITAT DE SO DELS NOSTRES EQUIPS D'ALTA FIDELITAT.

NI AMB LA MÀXIMA DEFINICIÓ ÀUDIO-VISUAL QUE OFEREIX EL LÀSER DISC. VOLEM ANAR A MÉS. PERQUÈ LA CLAU DE LA PERFECCIÓ RESIDEIX, PRECISAMENT, EN ESTAR CADA VEGADA MÉS A PROP. CADA VEGADA MÉS A PROP DE LA PERFECCIÓ EN IMATGE I SO.

PIONEER®

The Art of Entertainment

Giuseppe Verdi (1813-1901)

Cronologia

1813 Neix el 10 d'octubre a Le Roncole (Busseto).

1824 Després dels primers estudis esdevé organista de l'església de Le Roncole.

1826 Estudia contrapunt amb Ferdinando Provesi.

1828 Compon, i estrena a Busseto, una *Primera Simfonia*.

1832 No supera les proves d'admissió al Conservatori de Milà. Estudis particulars amb Vincenzo Lavigna.

1836 Mestre de música al Comune de Busseto. Es casa amb Margherita, filla del seu protector Antonio Barezzi.

1839 S'estableix a Milà amb la família. El 17 de novembre estrena a La Scala de Milà la primera òpera, *Oberto conte di San Bonifacio*.

1840 Després de la mort dels dos fills petits, Virgínia (1838) i Icilio (1839), mor la seva esposa Margherita. Estrena la segona òpera, *Un giorno di regno* (Scala de Milà, 5 de setembre, amb una freda acollida).

1842 Triomf esclatant de la tercera òpera, *Nabucco* (Scala de Milà, 9 de març), amb Giuseppina Streponi com a Abigaille.

1843 Estrena, a La Scala, de *I Lombardi alla prima crociata*, amb un gran èxit. Primeres representacions de *Nabucco* a Viena i a Parma.

1844 Estrena, a La Fenice de Venècia, d'*Ernani* i, a Roma, de I *due Foscari*.

1845 Estrena de *Giovanna d'Arco* a La Scala i d'*Alzira* al San Carlo de Nàpols.

1846 Primera representació, a La Fenice, d'*Attila*.

1847 Estrena de *Macbeth* a Florència, de *I Masnadieri* a Londres i de *Jerusalem* (reversió de *I Lombardi*) a l'Òpera de París.

1848 Adquireix la seva propietat de Sant'Agata. Estrena de *Il corsaro* a Trieste.

1849 Primeres representacions de *La battaglia di Legnano* a Roma i de *Luisa Miller* al San Carlo. Verdi i Giuseppina Streponi fixen la residència a Busseto.

1850 Estrena de *Stiffelio* a Trieste.

1851 A La Fenice de Venècia estrena de *Rigoletto*. Mor la seva mare, Luigia.

1853 Només amb un mes i mig de separació, estrenes de dues obres cabdals: *Il Trovatore* a Roma i *La Traviata* a la Fenice. Verdi i Giuseppina es traslladen a París.

1855 Primera representació de *Les vêpres siciliennes* a l'Òpera de París. Verdi i Giuseppina tornen a Busseto.

1857 Estrenes de *Simon Boccanegra* a La Fenice i d'*Aroldo* (revisió de *Stiffelio*) a Rimini.

1859 Primera representació d'*Un ballo in maschera* a Roma. Es casa amb Giuseppina Streponi.

1861 És elegit diputat del primer Parlament italià.

1862 Primera audició a Londres de l'*Inno delle Nazioni*. Estrena de *La forza del destino* a Sant Petersburg.

1863 Edició revisada de *Macbeth*.

1867 Moren el pare Carlo i el primer protector Antonio Barezzi. Estrena a l'Òpera de París de *Don Carlo*.

1869 Representació d'una edició revisada de *La forza del destino* a La Scala de Milà.

1871 Estrena d'*Aida* a El Caire (a Europa, l'estrena serà a La Scala un mes i mig més tard).

1873 *Quartet en mi menor*, per a dos violins, viola i violoncel, estrenat a Nàpols.

1874 Primera audició, a l'Església de Sant Marc de Milà, de la *Messa di Requiem* a la memòria d'Alessandro Manzoni, mort un any abans. És nomenat Senador.

1881 Representació d'una edició revisada de *Simon Boccanegra* a La Scala de Milà.

1884 Primera representació de l'edició revisada de *Don Carlo* a La Scala.

1887 Estrena triomfal d'*Otello* a La Scala.

1889 Adquireix uns terrenys a la perifèria de Milà, on bastiran la Casa di Riposo per Musicisti, fundada per ell i on reposaran les seves despulles i les de Giuseppina.

1893 Estrena a La Scala de la darrera òpera, *Falstaff*.

1897 Mor Giuseppina a Sant'Agata.

1898 Primera audició, a l'Òpera de París, de les *Tre pezzi sacri:*

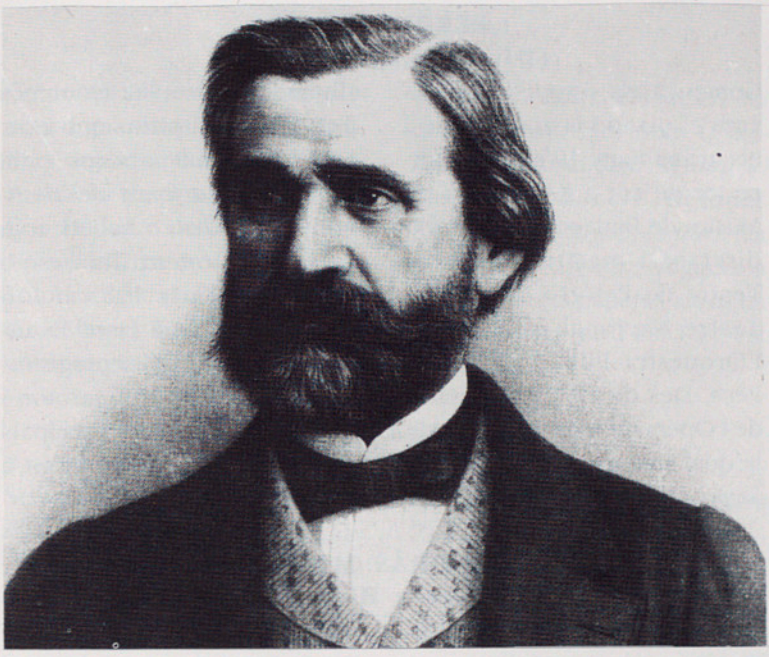

Giuseppe Verdi (1813-1901)

Stabat Mater (1897), *Laudi alla Vergine Maria* (1886) i *Te Deum* (1895).

1900 El mes de desembre es trasllada a Milà, a l'Hotel Milan.

1901 Mor d'un atac de feridura el 27 de gener a la seva habitació de l'Hotel Milan.

L'estrena de *I Lombardi alla prima croaciata* va tenir lloc a La Scala de Milà l'onze de febrer de l'any 1843, amb Erminia Frezzolino (Giselda), Carlo Guasco (Oronte), Prospero Dérivis (Pagano) i Napoleone Marconi (Arvino). La primera representació a Barcelona fou donada el 7 de juny de l'any 1845 al Teatre Principal, amb gran èxit, per la qual cosa també es representà poc després al Teatre Nou. Al Gran Teatre del Liceu fou la quarta òpera de Verdi que hom va estrenar, el 27 de maig del 1848, havent aconseguit la xifra de quaranta-sis representacions (darrera vegada l'any 1869).

FERENC NAGY
(Director d'orquestra)

Començà els estudis musicals amb el piano i la composició i els acabà l'any 1959 com a director de cor a l'Acadèmia de Música de Budapest. Primer fou director i mestre de cor al Teatre de Petófi i després al Teatre Nacional de Pécs i a l'Orquestra Filharmònica de Pécs. Des de 1970 és membre de l'Òpera Estatal d'Hongria, de la qual fou, durant els primers anys, director i mestre de cor alhora. Des de 1982 és només director d'orquestra, amb èxits especials amb òperes com *Bank ban, La forza del destino* i I *Lombardi* o ballets com *La bella dorment del bosc* o *Coppelia*. L'any 1982 li fou concedit el Premi Liszt. És invitat sovint a dirigir enregistraments del segell Hungaroton i concerts a les sales principals d'Hongria. També ha dirigit a molts països europeus.

ANDRÁS MIKÓ
(Director d'escena)

Va néixer a Budapest l'any 1922. El 1946 esdevingué inspector d'escenari i després assistent de direcció. Més tard treballà com a director d'escena i de 1964 a 1987 fou el primer director d'escena de l'Òpera Estatal d'Hongria. Des del 1947 també ha exercit la docència a l'Acadèmia Franz Liszt. Entre les seves produccions més importants hom pot destacar *Orfeo ed Euridice, Le nozze di Figaro, Die Zauberflöte, I Lombardi* (també al Covent Garden), *Il Trovatore, Rigoletto, Macbeth* (Torí, Copenhaguen), *Simon Boccanegra, Aida* (Hèlsinki, Savonlinna), *Otello, Falstaff* (Copenhaguen), *Manon Lescaut* (Colònia), *La fanciulla del West, Wozzeck, Lulu, Albert Herring, Pelléas et Mélisande, Die Meistersinger von Nürnberg, El castell de Barbablava* (Moscou, Brussel·les), *Turandot* (Wuppertal), *Iphigénie en Aulide* (Karlsruhe) i *La Fiamma* en aquest Gran Teatre del Liceu.

JÓZSEF HORMAI

(Arvino) (Dies 19 i 24)

Començà els estudis musicals com a pianista i després estudià l'orgue amb Ferenc Gergely i cantà durant sis anys en el Cor Popular de l'Estat. L'any 1975 participà en el concurs de l'Òpera Estatal d'Hongria i des d'aleshores ha cantat amb la companyia uns trenta papers diferents, entre els quals ha destacat amb Florestan *(Fidelio)*, Siegmund *(Die Walküre)* Canio *(Pagliacci)*, Herodes *(Salome)* i Radames *(Aida)*. Ha estat invitat diverses vegades a cantar aquests papers i altres en molts teatres de l'Est i l'Oest d'Europa.

KOLOS KOVÁTS

(Pagano) (Dia 19)

Solista de l'Òpera Estatal d'Hongria. Debutà a l'Òpera de Budapest l'any 1970 i esdevingué el baix principal de la casa. Aconseguí guardons importants en concursos internacionals, com el primer premi en el Concurs Caruso de Rio de Janeiro. És invitat permanent a les més importants sales de concert com a solista d'oratoris i obres simfòniques. Alguns dels seus papers principals són Filipo II *(Don Carlo)*, Sarastro *(Die Zauberflöte)*, Dosifei *(Khovantxina)*, Guardiano *(La forza del destino)* i Pagano *(I Lombardi)*. Ha actuat, entre altres països, a França, Itàlia, Rússia, Estats Units i Espanya. També ha participat en molts enregistraments. Debutà en aquest Gran Teatre del Liceu l'any 1991 amb una versió de concert d'*El castell de Barbablava*.

ISTVÁN BERCZELLY
(Pagano) (Dies 22 i 24)

Va néixer l'any 1938 i el seu debut fou el 1967 al Teatre Csokonai de Debrecen com a protagonista de *Don Giovanni*. Des de 1970 és solista de l'Òpera Estatal d'Hongria, on ha interpretat personatges com René, Valentin, Gunther, Hary, Pagano de *I Lombardi,* Doctor de *Wozzeck* i Ferenc de *L'home de Venècia*. L'any 1991 interpretà Basilio *(La Fiamma),* Kurwenal *(Tristan und Isolde),* Mosè, Scarpia *(Tosca),* Endre *(Bank ban),* Gara Nádor *(Hunyadi Laszló),* Capulet *(Roméo et Juliette),* entre d'altres. També canta sovint oratoris i participa en enregistraments discogràfics.

MÁRIA ARDÓ
(Viclinda)

Començà els estudis musicals a Budapest com a pianista i després aconseguí la graduació d'òpera de l'Acadèmia Liszt. Participà en alguns concursos internacionals de cant, com els de Karlovy Vary, Hertogenbosch, Budapest i Brussel·les, on fou guardonada amb els primers premis. Com a cantant d'oratori ha actuat a Alemanya, Àustria, França, Grècia, Txecoslovàquia i altres països. Com a solista de l'Òpera Estatal d'Hongria els seus papers més destacats han estat Contessa *(Le nozze di Figaro),* Fiordiligi *(Così fan tutte),* Donna Anna *(Don Giovanni),* Pamina *(Die Zauberflöte),* Mimi *(La Bohème),* Nedda *(Pagliacci)* i altres personatges d'òperes hongareses.

MÁRTA SZÚCS

(Giselda) (Dies 19 i 24)

Deixebla d'Olga Révhegyi, l'any 1981 aconseguí la graduació a l'Acadèmia Liszt de Budapest. Des d'aquell any és solista de l'Òpera Estatal d'Hongria, on féu el debut amb Gilda *(Rigoletto)* i on després ha tingut grans èxits, entre altres, amb les protagonistes de *Lucia di Lammermoor, Anna Bolena, La Traviata* i *Rómeo et Juliette.* L'any 1984 interpretà Violetta de *La Traviata* a l'Òpera de Viena. També ha cantat a Berlín, Hamburg, Las Palmas, Niça, Monte-Carlo, València, Edimburg, Liverpool, Newcastle, Glasgow, etc, al costat de cantants com Piero Cappuccilli, Renato Bruson, Sherrill Milnes, Francisco Araiza, Peter Dvorsky, Alberto Rinaldi, Ievgueni Nesterenko, Antonio Ordóñez i John Rawnsley.

ETELKA CSAVLEK

(Giselda) (Dia 22)

Va néixer a Budapest; estudià a l'Acadèmia de Belles Arts, i esdevingué una escultora d'èxit. Els estudis particulars de cant, els féu amb Anna Pauk. Des de 1979 ha visitat moltes ciutats, no sols per cantar en òperes i concerts, sinó també per exposar les seves peces d'art. Des del 1982 és solista de l'Òpera Estatal d'Hongria a Budapest. També ha actuat a Itàlia, Espanya, França, Anglaterra i als EUA. El 1985 protagonitzà *La Traviata* a París i els anys 1987 i 1988 interpretà Pamina *(Die Zauberflöte)* i Fiordiligi *(Così fan tutte)* a l'Òpera de San Francisco. El 1987 li fou concedit el Premi Liszt.

SÁNDOR EGRI
(Acciano)

Va néixer a Budapest l'any 1957. Des de 1975, durant quatre anys, cantà en el cor de l'Òpera Estatal d'Hongria. Entre 1979 i 1984 estudià a l'Acadèmia Liszt amb Laszlo Polgar i Zsolt Bende. L'any 1984 fou contractat pel Teatre Nacional de Pécs i des de 1989 és membre de l'Òpera Estatal d'Hongria. Els seus papers principals són Papageno *(Die Zauberflöte)*, Figaro *(Le nozze di Figaro)*, Dulcamara *(L'elisir d'amore)*, Malatesta *(Don Pasquale)*, Luna *(Il Trovatore)*, Scarpia *(Tosca)*, Marcello *(La Bohème)*, Michele *(Il Tabarro)*, Alfio *(Cavalleria rusticana)* i Petur *(Bank ban)*.

TAMÁS DARÓCZY
(Oronte) (Dies 19 i 24)

Nasqué l'any 1951 a Arpás. Acabà els estudis musicals a Kolozsvar el 1980. Debutà a l'Òpera Estatal de Kolozsvar amb el Pinkerton de *Madama Butterfly*. Ha estat guardonat en concursos internacionals importants: l'any 1983 en el Concurs Puccini de Lucca, el 1986 en el Concurs Butterfly a Itàlia i també en el Concurs Internacional de Tokyo. Ha cantat, com a invitat, a Suïssa, Holanda, Alemanya, Israel i Itàlia.

GE YI
(Oronte) (Dia 22)

Graduat pel Conservatori de Xangai, estudià amb el seu pare i amb Gino Bechi. Perfeccionà aquests estudis als EUA, a Chicago i a la Juilliard School de Nova York. Gràcies a haver guanyat un concurs a Chicago, va poder ampliar els estudis a Itàlia amb Carlo Bergonzi. També fou distingit per la Fundació Puccini de Nova York i en aquella ciutat fou solista de concerts a l'Avery Fisher Hall i al Carnegie Hall, així com finalista de les Metropolitan Opera Council Auditions. Aquest any 1992 ha treballat al Centre d'òpera de l'Òpera de Zuric, ha guanyat el primer premi del Concurs de Lausana i ha debutat a l'Òpera Estatal d'Hongria com Amenofi a l'òpera de Rossini *Mosè*, amb la direcció de Lamberto Gardelli.

MÚSICA DEL GOVERN MILITAR DE BARCELONA

Subjecta, com d'altres, als diversos canvis i modificacions que les circumstàncies han anat marcant, des de 1961 aquesta unitat depèn orgànicament del Govern Militar de Barcelona i és formada per Sots-oficials, Caporals i Soldats Militars d'Ocupació (Tropa professional). Hi han prestat servei innombrables músics que avui formen part de grups musicals de tota mena, especialment de Bandes i Orquestres, molts d'ells com a instrumentistes o en tasques pedagògiques en centres d'ensenyament. Les principals missions de la Música del Govern Militar de Barcelona són participar en tots aquells actes en els quals les tropes concorren (desfilades, honors, parades i jures de bandera) tot contribuint a donar-los solemnitat i marcialitat, concerts periòdics a les casernes de la Plaça i totes aquelles altres activitats que la Superioritat disposi. El maig de 1991 va tenir una destacada actuació amb motiu de la Trobada Internacional de Música Militar a la ciutat de Weingarten (Alemanya) dins el programa anomenat «Europatag» (Dia d'Europa) i compta amb una extensa producció discogràfica tant de marxes militars com de Passos-dobles de concert. El seu actual director és el Comandant Eloy García López.

ELOY GARCÍA LÓPEZ (Comandant Director)

Nascut a Benejúzar (Alacant) ingressa al Reial Conservatori Superior de Música de Madrid on es diploma com a instrumentista (saxo contralt) i obté importants premis d'aquest instrument. Autor de diverses composicions i arranjaments per a Banda té editades i gravades composicions tant a Espanya com a França i ha dirigit les *Músicas* de Girona, San Sebastián i Melilla. Està en possessió de la Cruz y Placa de San Hermenegildo, Cruz del Mérito Militar i Diploma de Caballero Legionario de Honor. Ha estat nomenat membre de tribunals en oposicions i concursos.

L'ÒPERA ESTATAL d'HONGRIA

L'Òpera Estatal d'Hongria de Budapest és un dels edificis històrics més representatius del segle XIX a la capital hongaresa. La seva inauguració va tenir lloc el dia 27 de setembre de 1884, amb l'acte primer de *Bank ban* i l'obertura de *László Hunyadi*, dues obres de Ferenk Erkel, així com l'acte primer de *Lohengrin*, tot sota la direcció del mateix Erkel. La primera òpera completa que fou representada va ser *Lohengrin*, el 30 de setembre.

El primer director musical fou Ferenc Erkel, la figura més important de l'òpera hongaresa fins a la seva mort, el 1893. Entre 1888 i 1891 el teatre fou dirigit per Gustav Mahler, al qual succeí una altra figura mítica, Arthur Nikisch. L'any 1885 Massenet i Delibes dirigiren les seves òperes i el 1895 ho féu Mascagni amb *Cavalleria rusticana*. També col·laboraren en la presentació de llurs obres compositors com Leoncavallo, Kienzl, Goldmark, Humperdinck, D'Albert i, molt especialment, Puccini.

El desenvolupament normal del teatre fou obstruït per la primera guerra mundial. Malgrat això hom va poder estrenar dues obres del gran compositor hongarès Béla Bartók: *El Príncep de fusta* i *El Castell de Barbablava*. Un altre esdeveniment important per a l'Òpera hongaresa fou l'estrena de *Háry János* de Kodály, l'any 1926. Alguns dels èxits internacionals de la companyia foren a Nuremberg l'any 1929, a Florència el 1938 i, sobretot, a La Scala de Milà el 1940, amb *La Fiamma*.

Entre les dues guerres, actuaren cantants com Maria Caniglia, Gina Cigna, Maria Jeritza, Ebe Stignani, De Luca, Gigli, Journet, Kiepura, Kipnis, Lauri-Volpi, Pertile, Roswaenge, Schorr, Tauber i Völker, així com directors com Beecham, Dobrowen, Furtwängler, Erich Kleiber, Knappertbusch, Reiner o Weingartner. Richard Strauss dirigí diverses vegades les seves òperes. També començà la tradició de contractar directors estrangers per períodes llargs: Egisto Tango, Sergio Failoni, Otto Klemperer...

La segona guerra mundial també va ser un cop molt fort per al teatre, que recuperà el pols des del 15 de març del 1945, tot començant una nova etapa de desenvolupament, amb representacions, des del

1951, a dos edificis: l'Òpera i el Teatre Erkel. També fou important la millora de la companyia de ballet. En els darrers anys, entre els molts cantants importants que han actual com a invitats figuren els nostres artistes Jaume Aragall, Montserrat Caballé, Josep Carreras, Plácido Domingo y Pedro Lavirgen. Lamberto Gardelli i Giuseppe Patané han treballat regularment com a directors invitats durant molts anys i han visitat el teatre les companyies de Berlín, Bolònia, Sòfia, Moscou i Colònia, així com els ballets d'Estònia, Poznan, Hèlsinki, Bucarest, San Petersburg, Londres i les companyies d'Albin Ailey i Antonio Gades. També les companyies de l'Òpera Estatal d'Hongria han actuat sovint a l'estranger, tot col·laborant al prestigi internacional del Teatre. Des de 1960 s'ha fet un esforç per ampliar el repertori i s'han representat obres des de Monteverdi, Händel o Gluck fins a Berg, Menotti, Britten, Stravinsky o Gershwin. Com és lògic, l'òpera hongaresa té un tracte especial, amb representacions i estrenes d'obres de Szokolai, Milhály, Rankl, Petrovics, Durkó o Balassa. Entre els artistes hongaresos que més han col·laborat al prestigi del seu Teatre figuren Rosette Anday, Maria Németh, Eszter Réthy, Robert Ilosfalvy, Endre Koréh, Kálman Pataky, Sándor Svéd, Mihály Székely i Eva Marton. Entre els grans directors internacionals hongaresos, començaren la seva carrera a l'Òpera Estatal d'Hongria: Ferenc Fricsay, Antál Dorati, Georg Solti i István Kerstéz.

El nombre de persones que treballen en els dos teatres és de 1250, mentre que el nombre d'espectadors que permet l'aforament de l'Òpera i el Teatre Erkel, junts, és de 3.600. La temporada va des de setembre fins a juliol i el nombre de representacions és de 520, un vint per cent de les quals correspon al ballet.

PRESTIGE CRUISES

UNA EXCLUSIVA **Costa Cruceros**

GRAN CRUCERO AL LEJANO ORIENTE

Buque: DAPHNE
Una nave de lujo

CRUCERO COMPLETO 103 DIAS
del 20/12/92 al 2/4/93

TRAYECTOS PARCIALES

ISRAEL-EGIPTO
YEMEN-INDIA
del 20/12/92 al 5/1/93

INDIA-MALDIVAS
SRI LANKA-THAILANDIA
MALASIA - SINGAPUR
del 5/1/93 al 27/1/93

THAILANDIA-VIETNAM
HONG KONG-CHINA
JAPON-FILIPINAS
del 27/1/93 al 21/2/93

FILIPINAS-INDONESIA
SEYCHELLES-KENIA
del 21/2/93 al 16/3/93

KENIA-YEMEN
EGIPTO-GRECIA
del 16/3/93 al 2/4/93

Informes y Reservas:
YBARRA y Cía. Agentes Generales de Costa Cruceros
Rambla de Cataluña, 63. 08007 BARCELONA. Tel: 487 24 11
...y en todas las AGENCIAS DE VIAJES

Contenido argumental

Lugar de la acción: Milán, Antioquía y cercanías de Jerusalén.
Época: año 1099.

ACTO I

La venganza

Plaza ante la catedral de Milán

«Era Viclinda una gentil doncella
hermosa y con una fragante aura amorosa;
en su más rica y hermosa juventud
(Pagano) ambicionaba tenerla por esposa.
Pero el alma inocente de Viclinda
se prendó de Arvino y se casó con él;
Pagano, despreciado, sobre su pecho furioso
juró tomar una horrenda venganza.
Un día, cuando sonaba la hora de los muertos,
iban a la iglesia los esposos,
cuando de improviso aquella alma malvada
hirió a su hermano por todas partes;
luego, vagabundo, solitario y proscrito,
corrió a rezar a los santos lugares.
Ya hace muchos años que llora su delito;
ahora se le ha concedido volver con los suyos».

(Temistocle Solera, *I Lombardi.* Acto I, Escena I)

Pagano, enamorado de su cuñada Viclinda, había intentado matar a Arvino, su hermano. Ahora, después de unos años de expiación en Tierra Santa, le ha sido permitido el regreso y se encuentra ante la catedral de San Ambrosio, en Milán, donde muestra su arrepentimiento y recibe el perdón de Arvino. Todavía, no obstante, desea una venganza y mientras se anuncia que Arvino ha sido escogido como capitán de los lombardos que han de partir hacia la Cruzada, trama con Pirro un plan para volver a atentar contra su hermano.

Galería del palacio de Folco, padre de Arvino y de Pagano

Arvino sospecha que el arrepentimiento de Pagano no es since-

ro y decide no pasar la noche con Viclinda, cuya protección y la de su hija Giselda confía a su padre. Giselda ruega la protección divina. Poco después, cuando todos han salido, Pagano se introduce en las estancias de Viclinda y al cabo de pocos instantes sale con la espada ensangrentada y arrastrando a la mujer que llama desesperada a su esposo. Éste llega y Pagano se da cuenta de que ha matado a su padre. Arvino se lanza contra él, pero es frenado por sus partidarios. Pagano tendrá que pagar en vida su crimen.

ACTO II

El hombre de la caverna

Una sala en el palacio de Acciano, en Antioquía

Giselda, la hija de Arvino, es prisionera de los musulmanes en Antioquía, donde sólo tiene un consuelo: el amor de Oronte, hijo del «tirano» Acciano, que, siguiendo el ejemplo de su madre Sofía, piensa en la conversión al cristianismo.

Un paraje montañoso, en el que se encuentra una caverna

Cerca de la ciudad vive, en una gruta, un ermitaño que hace penitencia y al que se dirige, con vestimenta musulmana, Pirro, que querría ser perdonada por haber ayudado a un parricida y haber renegado de su religión. Cuando el ermitaño conoce que Pirro tiene la custodia de la ciudad de Antioquía, siente una gran satisfacción y le asegura que Dios le perdonará si abre las puertas de la ciudad a los cruzados. Éstos llegan, con Arvino al frente, y, con la ayuda del ermitaño, invaden Antioquía.

Recinto del harén, en el palacio de Antioquía

Giselda cree que su padre ha matado a su querido Oronte y no quiere abrazarle, enfurecida contra los cruzados, motivados, según ella, no por el ardor religioso, sino por la sed de riqueza. Arvino, escandalizado, casi quisiera matar a su blasfema hija, pero es detenido por el ermitaño, quien justifica a la muchacha, que habla destrozada por el dolor.

ACTO III

La conversión

El valle de Josafat

Giselda no encontraba la paz en las tiendas de los lombardos, de las que ha huído, siempre con el pensamiento puesto en Oronte. Pero el joven no ha muerto, como se pensaba, y se hace presente, con vestimenta de cruzado, para poder abrazar a Giselda una última vez, antes de seguir su destino de hijo de los vencidos. Giselda no lo quiere abandonar y huye con él.

La tienda de Arvino

La huída de Giselda con Oronte ha sido descubierta y Arvino manifiesta su furor. Parece que el ermitaño ha salido detrás de los fugitivos, pero el furor de Arvino aumenta cuando se le comunica que han visto a Pagano cerca de las tiendas cruzadas. Arvino sale de su tienda, dispuesto a combatir a Pagano.

Interior de una gruta, a orillas del Jordán

La huída de Giselda con Oronte acaba a orillas del Jordán, porque Oronte ha sido herido mortalmente y no puede seguir. Giselda se desespera ante el cielo que la desposee del único bien que le había sido concedido en su atormentada vida. El ermitaño llega a tiempo para decir a los jóvenes que esperen una eterna felicidad en el futuro y bautiza a Oronte, que muere en los brazos de Giselda.

ACTO IV

El Santo Sepulcro

La gruta del ermitaño, cerca de Jerusalén

Giselda, en la gruta del ermitaño, delira y tiene una visión: Oronte, desde el cielo, la conforta y también le augura días mejores para los lombardos, a tiempo que le dice que vayan al río que propiciará, después de una prolongada sequía, la victoria.

Una tienda lombarda, cerca del sepulcro de Raquel

Cruzados y peregrinos piden la protección divina. Seguidamente, Arvino, Giselda y el ermitaño dicen que vayan todos al río, cuyas aguas calmarán la sed que ha debilitado a los cruzados.

La tienda de Arvino

El milagro se ha cumplido: los lombardos han recobrado las fuerzas y han vuelto al asedio de Jerusalén. Durante una heroica batalla, el ermitaño ha sido gravemente herido y es trasladado a la tienda de Arvino, a quien confiesa que es su hermano Pagano. En sus últimos momentos, Arvino le abraza y el moribundo, confortado, pide que abran la tienda. Los dos hermanos y Giselda ven cómo Jerusalén ha sido conquistada por los cruzados.

Portada del libretto de *I Lombardi*

Giuseppe Verdi (1813-1901)

Cronologia

1813 Nace el 10 de octubre en Le Rencole (Busseto).

1824 Después de los primeros estudios, es organista de la iglesia de Le Roncole.

1826 Estudia contrapunto con Ferdinando Provesi.

1828 Compone, y estrena en Busseto, una *Primera Sinfonía*.

1832 No supera las pruebas de admisión en el Conservatorio de Milán. Estudios particulares con Vincenzo Lavigna.

1836 Maestro de música en el Comune de Busseto. Se casa con Margherita, hija de su protector Antonio Barezzi.

1839 Se establece en Milán con su familia. El 17 de noviembre estrena en La Scala de Milán su primera ópera, *Oberto conte di San Bonifacio*.

1840 Después de la muerte de sus pequeños hijos, Virginia (1838), e Icilio (1839) muere su esposa Margherita. Estreno de su segunda ópera, *Un giorno di regno* (La Scala de Milán, 5 de septiembre) con una fría acogida.

1842 Triunfo rotundo con su tercera ópera, *Nabucco* (La Scala de Milán, 9 de marzo), con Giuseppina Streponi como Abigaille.

1843 Estreno, en La Scala, de *I Lombardi alla prima crociata*, con un gran éxito. Primeras representaciones de *Nabucco* en Viena y en Parma.

1844 Estreno, en La Fenice de Venecia, de *Ernani* y, en Roma, de I *due Foscari*.

1845 Estreno de *Giovanna d'Arco* en La Scala y de *Alzira* en el San Carlo de Nápoles.

1846 Primera representación, en La Fenice, de *Attila*.

1847 Estreno de *Macbeth* en Florencia, de *I Masnadieri* en Londres y de *Jerusalem* (revisión de *I Lombardi*) en la Ópera de París.

1848 Adquiere la propiedad de Sant'Agata. Estreno de *Il Corsaro* en Trieste.

1849 Primeras representaciones de *La battaglia di Legnano* en Roma y de *Luisa Miller* en el San Carlo. Verdi y Giuseppina Streponi fijan su residencia en Busseto.

1850 Estreno de *Stiffelio* en Trieste.

1851 En La Fenice de Venecia estreno de *Rigoletto*. Muere su madre, Luigia.

1853 Sólo con mes y medio de separación, estrenos de dos obras capitales: *Il Trovatore* en Roma y *La Traviata* en La Fenice. Verdi y Giuseppina se trasladan a París.

1855 Primera representación de *Les vêpres siciliennes* en la Ópera de París. Verdi y Giuseppina vuelven a Busseto.

1857 Estrenos de *Simon Boccanegra* en La Fenice y de *Aroldo* (reversión de *Stiffelio*) en Rimini.

1859 Primera representación de *Un ballo in maschera* en Roma. Se casa con Giuseppina Streponi.

1861 Es elegido diputado del primer Parlamento italiano.

1862 Primera audición en Londres del *Inno delle nazioni*. Estreno de *La forza del destino* en San Petersburgo.

1863 Edición revisada de *Macbeth*.

1867 Mueren su padre, Carlo, y su primer protector, Antonio Barezzi. Estreno en la Ópera de París de *Don Carlo*.

1869 Representación de una edición revisada de *La forza del destino* en La Scala de Milán.

1871 Estreno de *Aida* en El Cairo (en Europa, el estreno será en La Scala un mes y medio más tarde).

1873 *Cuarteto en mi menor*, para dos violines, una viola y un violoncelo, estrenado en Nápoles.

1874 Primera audición, en la Iglesia de San Marcos de Milán, de la *Messa di Requiem* a la memoria de Alessandro Manzoni, muerto un año antes. Es nombrado Senador.

1881 Representación de una edición revisada de *Simon Boccanegra* en La Scala de Milán.

1884 Primera representación de la edición revisada de *Don Carlo* en La Scala.

1887 Estreno triunfal de *Otello* en La Scala.

1889 Adquiere unos terrenos en la periferia de Milán, donde edificarán la Casa di Riposo per Musicisti, fundada por él y donde reposarán sus restos y los de Giuseppina.

1893 Estreno en La Scala de Milán de su última òpera, *Falstaff*.

1897 Muere Giuseppina en Sant'Agata.

1898 Primera audición, en la Ópera de París, de las *Tre pezzi sacri: Stabat Mater* (1897), *Laudi alla Vergine Maria* (1886) y *Te*

Deum (1895).

1900 En el mes de diciembre se traslada a Milán, al Hotel Milan.

1901 Muere de un ataque apoplético el 27 de enero, en su habitación del Hotel Milan.

El estreno de *I Lombardi alla prima crociata* tuvo lugar en La Scala de Milán el 11 de febrero de 1843, con Erminia Frezzolini (Giselda) , Carlo Guasco (Oronte), Prospero Dérivis (Pagano) y Napoleone Marconi (Arvino). La primera representación en Barcelona fue ofrecida el 7 de junio de 1845 en el Teatro Principal, con gran éxito, por lo que también se representó poco después en el Teatro Nuevo, consiguiendo veintiocho representaciones en el Principal y dieciséis en el Nuevo. En el Gran Teatre del Liceu fue la cuarta ópera de Verdi en estrenarse, el 27 de mayo de 1848, habiendo conseguido la cifra de cuarenta y seis representaciones (última vez en 1869).

I Lombardi

1er. ACTE

Amoureux de sa belle-soeur, Viclinda, Pagano a tenté de tuer son frère, Arvino. Aujourd'hui, après quelques années de pénitence en Terre Sainte, il a été autorisé à revenir et le voici devant la cathédrale de Milan où il exprime ses remords à Arvino qui lui accorde son pardon. Néanmoins, il souhaite encore se venger et, tandis que l'on annonce qu'Arvino vient d'être nommé capitaine des lombards en route vers les Croisades, il ourdit avec Pirro un nouveau complot afin d'attenter une fois de plus à la vie de son frère.

Arvino se doute bien que le repentir de Pagano n'est pas sincère et décide de ne pas passer la nuit avec Viclinda dont il confie la garde et celle de sa fille, Giselda, à son père. Un peu plus tard, Pagano se glisse dans les appartements de Viclinda et en ressort quelques instants après, tenant son épée ensanglantée d'une main et traînant la jeune femme de l'autre. Arvino accourt et Pagano s'aperçoit alors que c'est son père qu'il vient de tuer. Il devra expier son crime au prix de sa vie.

2ème. ACTE

Giselda, la fille d'Arvino, est prisonnière des musulmans à Antioche. Sa captivité n'est adoucie que par l'amour que lui porte Oronte, les fils du «tyran» Acciaio, qui, comme sa mère, envisage de se convertir au christianisme.

Aux portes de la ville, dans une grotte, vit un ermite chez lequel Pirro, habillé en musulman, se rend afin de trouver le pardon pour avoir été le complice d'un parricide puis avoir renié sa religion. Pirro, qui est le gardien d'Antioche, obtiendra la grâce de Dieu, lui affirme l'ermite, s'il ouvre aux Croisés les portes de la ville. Les Croisés arrivent, sous la houlette d'Arvino, et, avec l'aide de l'ermite, prennent la ville.

Giselda, croyant que son père a tué Oronte, se refuse à l'embrasser et manifeste toute sa colère envers les Croisés dont les motifs, dit-elle, loin d'être religieux, ne répondent qu'à un vulgaire désir de lucre. Indigné par les paroles de sa fille, Arvino s'élance sur elle

pour la tuer. L'ermite détient son geste et le supplie d'être indulgent envers la jeune fille égarée par la douleur.

3ème. ACTE

Giselda, que la présence des lombards emplit de désarroi, s'échappe du campement, poursuivie par le souvenir d'Oronte. Mais le jeune homme, qu'elle croyait mort, réapparaît, portant l'habit des Croisés, pour embrasser une dernière fois Giselda avant de poursuivre son destin de fils de vaincus. Giselda se refuse à le quitter et part avec lui.

On découvre leur fuite et Arvino, depité, laisse éclater encore davantage son courroux en apprenant que Pagano a été vu près de leur campement. Il quitte sa tente et s'apprête à combattre son frère.

L'aventure de Giselda et d'Oronte s'achève sur les berges di Joudan où gît Oronte, mortellement blessé. Toute à son désespoir, Giselda aperçoit alors l'ermite qui, après avoir promis aux jeunes gens un bonheur éternel, administre le baptême à Oronte, avant que celui-ci ne s'éteigne dans les bras de la jeune fille.

4ème. ACTE

Dans la grotte de l'ermite où elle a trouvé refuge, Giselda, en proie au délire, a une vision: Oronte, du ciel, la console et lui prédit des jours meilleurs pour les lombards. Il leur dit de se rendre sur les rives du fleuve où, la sécheresse ayant pris fin, ils remporteront enfin la victoire.

Croisés et pélerins quémandent la protection divine. Arvino, Giselda et l'ermite les persuadent de descendre vers le fleuve dont les eaux étacheront leur soif.

Le miracle a lieu: leurs forces retrouvées, les lombards se lancent a l'assaut de Jérusalem. Pendant la bataille, l'ermite, gravement blessé, est transporté sous la tente d'Arvino auquel il avoue n'être autre que son frère, Pagano. Bouleversé, Arvino le prend dans ses bras et le mourant, ayant enfin trouvé la paix, demande que l'on ouvre la tente. Les deux frères et Giselda contemplent Jérusalem reconquise par les Croisés.

I Lombardi

ACT I

Pagano, who is in love with his sister-in-law Viclinda, had tried to kill his brother Arvino. Now, after some years doing penance in the Holy Land, he has been allowed to return and he finds himself in front of the cathedral of Milan where he shows his repentance and is pardoned by Arvino. However, he still wishes to take revenge and while the announcement is made that Arvino has been chosen as captain of the Lombards who are to leave for the Crusade, he plots with Pirro to try again to kill his brother.

Arvino suspects that Pagano's repentance is not sincere and decides not to spend the night with Viclinda. He places her and their daughter Giselda under the protection of his father. A short time after, Pagano enters Viclinda's room and soon comes out with his sword stained with blood and dragging Viclinda. Arvino arrives and Pagano realizes that he has killed his father. Pagano will have to pay for his crime with his life.

ACT II

Giselda, Arvino's daughter, is a prisoner of the Moslems in Antioch, where she has one consolation: the love of Oronte, the tyrant Acciaio's son. Following the example of his mother, he intends to convert to Christianity.

Near the city in a cave there lives a hermit. Pirro, who wants to be pardoned for having helped in the killing of a father and for having renounced his religion, is heading there, dressed in Moslem clothes. Pirro is in charge of Antioch and the hermit assures him that God will pardon him if he opens the gates of the infidel city to the Crusaders. They arrive, led by Arvino, and with the help of the hermit they invade Antioch.

Giselda thinks that her father has killed Oronte and does not want to embrace him. She is furious with the Crusaders who are motivated, according to her, not by their religious zeal but by their thirst for riches. Arvino, who is scandalized, wants to kill his blasphemous daughter but he is stopped by the hermit who justifies the girl for speaking stricken by grief.

ACT III

Giselda did not find peace with the Lombards and has fled. She is still thinking of Oronte. But the young man has not died as she thought and he appears dressed as a Crusader to embrace Giselda for the last time before meeting his destiny as the son of the vanquished. Giselda does not want to abandon him and flees with him.

Their flight has been discovered and Arvino displays his fury which increases when he is told that they have seen Pagano near the Crusader tents. Arvino leaves his tent ready to fight Pagano.

Giselda and Oronte's flight ends on the banks of the Jordan because Oronte has been mortally wounded and can not continue. Giselda is desperate and the hermit arrives in time to tell the young couple that eternal happiness awaits them and to baptize Oronte who dies in the arms of Giselda.

ACT IV

In the hermit's cave Giselda is delirious and has a vision: Oronte from heaven comforts her and also predicts better days for the Lombards. At the same time he tells them to go to the river which after a long drought will bring them victory.

Crusaders and pilgrims ask for divine protection. Shortly after, Arvino, Giselda and the hermit tell everybody to go to the river. The water will quench the thirst which has weakened the Crusaders. The miracle is performed. The Lombards have regained their strength and have returned to besiege Jerusalem. During the heroic battle the hermit is seriously wounded and is taken to Arvino's tent. He confesses to him that he is his brother Pagano. In his last moments, Arvino embraces him and the dying man, comforted, asks for the tent to be opened. The two brothers and Giselda see that Jerusalem has been conquered by the Crusaders.

LA REVISTA DE MÚSICA CON COMPACT DISC

Entrevistas, críticas musicales, novedades discográficas y artículos de actualidad. Casi 100 páginas escritas por los mejores especialistas del momento en ópera, música clásica y ballet.

Y con cada revista un Compact Disc. Las obras maestras de los grandes autores de todos los tiempos y los mejores intérpretes dirigidos por Karajan, Bernstein, Abbado, Solti o Metha, en grabaciones de primerísima calidad realizadas por los sellos discográficos de mayor prestigio: Deutsche Grammophon, Decca y Philips.

RBA
REVISTAS

Discografia

La present discografia només inclou les versions íntegres. Els personatges són esmentats en l'ordre següent: Giselda, Oronte, Pagano i Arvino. A continuació l'orquestra, el cor i el director.

Maria Vitale, Gustavo Gallo, Mario Petri, Aldo Bertocci. RAI de Milà. Dir.: Manno Wolf-Ferrari. 1951. CETRA.

Renata Scotto, Luciano Pavarotti, Ruggero Raimondi, Umberto Grilli. Òpera de Roma. Dir.: Gianandrea Gavazzeni. 1969. LEGATO CLASSICS.

Cristina Deutekom, Plácido Domingo, Ruggero Raimondi, Jerry Lo Monaco. Royal Philharmonic Orchestra, Ambrosian Singers. Dir.: Lamberto Gardelli. 1972. PHILLIPS.

Silvia Sass, Giorgio Lamberti, Kolos Kováts, Erzio Di Cesare. Òpera Estatal d'Hongria. Dir.: Lamberto Gardelli. 1983. HUNGAROTON.

Vídeo: Ghena Dimitrova, Josep Carreras, Silvano Carrilo, Carlo Bini. Scala de Milà. Dir.: Gianandrea Gavazzeni. Dir. escena: Gabriele Lavia. 1984. VISUAL.

Argument, biografies i discografia: **Pau Nadal**

LA REVISTA DE MUSICA
CON COMPACT DISC

Art·Co 2000

PUBLICITAT
AL SERVEI DE
LA MÚSICA

☐ TRAFALGAR, 4, 11È. B I C ☐ TEL. (93) 268 35 00 / FAX (93) 268 48 29 ☐

Notes importants

En atenció als artistes i al públic en general, es prega la màxima puntualitat: no es permetrà l'entrada a la sala un cop començada la representació, ni verificar enregistraments, fotografies o filmar escenes de cap mena.
El Consorci del Gran Teatre del Liceu, si les circumstàncies ho reclamen, podrà alterar les dates, els programes o els intèrprets anunciats en aquest programa.
En compliment d'allò que disposa l'Article 92 del Reglament d'Espectacles, és prohibit de fumar als passadissos; hom ha d'utilitzar el saló del 1r pis i el vestíbul de l'entrada.

Accés pel carrer Sant Pau, núm. 1, bis, d'ús exclusiu per a minusvàlids. Tel. 318 91 22.

Portada:
Maurici Vilomara (1848-1930). Esbós escenogràfic per a l'acte segon de *Carmen,* de Bizet: La Taberna de Lilas Pastia.
Gran Teatre del Liceu, atribuït a la producció del 1888, any de l'Exposició Universal de Barcelona. Arxiu del Centre d'Investigació, Documentació i Difusió de l'Institut del Teatre.

Programes: Art·Co/2000

Disseny: Hernando Asociados

FUNDACIÓ
GRAN TEATRE DEL
LICEU

La Fundació privada Gran Teatre del Liceu s'ha creat amb una finalitat bàsica, que és la d'estimular les empreses del sector privat perquè contribueixin a la promoció i difusió de la Cultura, tal com és norma als països més desenvolupats.

En aquest sentit, les empreses que formen el primer Patronat i les que s'han anat adherint a la nova Fundació, ja sigui com a Protectores, Col·laboradores o Cooperadores, entenem que la societat catalana d'avui no pot desentendre's de la sort d'una institució tan arrelada a la vida cultural de Barcelona i tan representativa de la vida musical de Catalunya com és el Gran Teatre del Liceu.

Cal conservar i enfortir aquest llegat cultural, creat fa més de 150 anys sense cap altre impuls que no fos el que procedia d'una imparable il·lusió col·lectiva. Deixar ara el futur del Liceu a l'exclusiva responsabilitat de les institucions públiques equivaldria a una mena de deserció.

Per això us demanem que, en la mesura de les vostres possibilitats, us incorporeu a la tasca que ens hem imposat i que, tot associant el vostre nom al prestigi del nostre Gran Teatre, ajudeu a la realització dels seus projectes.

FUNDACIÓ
GRAN TEATRE DEL
LICEU

Presidenta d'Honor
S.M. LA REINA SOFIA

Patrons
CATALANA DE GAS
CAIXA DE CATALUNYA
CAIXA D'ESTALVIS I PENSIONS DE BARCELONA
AIGÜES DE BARCELONA
BANCO DE EUROPA
BANC DE SABADELL
GRUPO TORRAS
CONSORCI DEL GRAN TEATRE DEL LICEU

Protectors
ANGLO NAVAL INDUSTRIAL
BASSAT, OGILVY & MATHER
IBM
SEAT

Col·laboradors
NESTLÉ
ROCA RADIADORES

Cooperadors
BUFET BERGÓS
COOPERS & LYBRAND
EDITORIAL VICENS VIVES
ENIMONT IBERICA
MCS Marketing Comunicaciones y Servicios
RICARDO MOLINA, S.A.

Informació
Fundació Gran Teatre del Liceu
c/. Sant Pau, 1 bis
08001 Barcelona
Telèfon 318 91 22

Pròximes funcions

Anna Bolena

Gaetano Donizetti

Direcció d'orquestra **Richard Bonynge**
Direcció d'escena **Giancarlo del Monaco**
Escenografia i vestuari **Ramon B. Ivars**

Albert Dohmen, Edita Gruberova (9, 13, 17, 21 i 25)/ **Christine Weidinger** (29), **Eugenie Grunewald, Stefano Palatchi, Fernando de la Mora, Itxaro Mentxaka, Antoni Comas**

Nova Prod.: **Gran Teatre del Liceu**
ORQUESTRA SIMFÒNICA I COR DEL GRAN TEATRE DEL LICEU

(Amb sobretitulat)

Dilluns, 9 de novembre, 21 h., funció núm. 27, torn B *(Funció de Gala)*
Divendres, 13 de novembre, 21 h., funció núm. 29, torn D
Dimarts, 17 de novembre, 21 h., funció núm. 32, torn A
Dissabte, 21 de novembre, 21 h., funció núm. 34, torn C
Dimecres, 25 de novembre, 21h., funció núm. 36, torn E
Diumenge, 29 de novembre, 17 h., funció núm. 38, torn T

Espanya en el «Lied» del Romanticisme Alemany

Obres de Robert Schumann, Hugo Wolf, Max Bruch, Johannes Brahms i Felix Mendelssohn
Gabriele Rossmanith, *soprano*
Robert Gambell, *tenor*
Thomas Mohr, *barítion*

Piano: **Cord Garben**

En col·laboració amb
Goethe-Institut/Institut Alemany de Barcelona

Dimarts, 10 de novembre, 21 h., funció núm. 28, fora d'abonament

Art-Co 2000 Romanyà/Valls Dip. legal: B. 37.049 - 1992

BAGUÉS
JOIERIA

PASSEIG DE GRÀCIA, 41
TELÈFON 216 01 73
08007 BARCELONA

CARRER SANT PAU, 6
TELÈFON 317 32 46
08001 BARCELONA

RAMBLA DE LES FLORS, 105
TELÈFON 317 19 74
08002 BARCELONA

42459-7